

www.ketab.ir

استغفار
با صد بار
روزانه

سرشناسه: جاوادان، محمد علی، ۱۳۲۴-
عنوان و نام پدیدآور: راز ماندگاری قرآن / محمد علی جاودان؛
گرد آورنده: مؤسسه‌ی ایمان ماندگار
تحقیق: گروه محققین مؤسسه‌ی ایمان ماندگار
ناشر: قم: واژه پرداز اندیشه-۱۳۹۸
مشخصات ظاهری: ۱۷۶ص.
وضعیت فهرست نویسی: فیپا
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۹۵۶۰۰-۸-۲
موضوع: قرآن -- مطالب گونه‌گون
موضوع: Qur'an -- Miscellanea
شناسه‌ی افزوده: مؤسسه ایمان ماندگار
رده بندی کنگره: BP۶۵/۴
رده بندی دیویی: ۲۹۷/۱۵۹
شماره کتابخانه ملی: ۵۸۰۴۰۴۹

عنوان کتاب: راز ماندگاری قرآن
گردآورنده: مؤسسه‌ی ایمان ماندگار
مدیر تولید: اسماعیل سلطانی
نمونه خوان نهایی: حسین حاجی حسینی
مدیر هنری: مهیار سپهری
صفحه‌آرایی: احسان عابدی
ناشر: واژه‌پرداز اندیشه ❖ چاپ: دوم - زمستان ۱۴۰۲
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۹۵۶۰۰-۸-۲
شمارگان: ۱۵۰۰ نسخه
تلفن: ۰۲۱-۷۷۶۲۳۵۲۶ ❖ ۰۲۵-۳۷۷۴۱۷۵۲

۱۱۰۰

۷	قرآن و سنت
۹	عوامل ماندگاری قرآن
۱۱	نصرت اول / نهضت سوادآموزی
۱۳	گسترش خفوالدن و نوشتن
۱۵	الف: استفاده از اسیران
۱۸	ب: سوادآموزی در صیقه مسجد نبوی
۲۰	ج: مکتب خانه ها
۲۳	نتایج اقدامات سوم: زمستان ۱۳۹۸ ...
۲۷	فصل دوم / تعلیم قرآن
۲۹	آموزش عمومی
۳۴	آموزش خصوصی
۳۴	الف: امیرالمؤمنین <small>علیه السلام</small>
۳۸	تصدیق صحابه
۴۰	ب: ابی بن کعب انصاری
۴۲	ج: عبدالله بن مسعود
۴۳	د: دیگر شاگردان
۴۴	معلمان قرآن در مکه
۴۶	معلمان قرآن در مدینه

فصل سوم / کتابت قرآن ۵۱

در مکه ۵۵

در مدینه ۵۸

عمومیت کتابت ۵۸

احکام قرآن‌های مکتوب ۶۱

فصل چهارم / تفسیر عمومی قرآن ۶۵

آموزش تبیین و تفسیر آیات ۶۷

روش پیامبر ﷺ برای آشنایی مردم با قرآن ۷۶

فصل پنجم / جمع قرآن ۷۹

معنای جمع قرآن ۸۱

جمع قرآن در عهد پیامبر ۸۳

جمع امیرالمؤمنین علی علیه السلام ۸۴

جمع ابوبکر ۸۹

جمع عثمان ۹۵

فصل ششم / قرآن خوانی ۹۹

سنّت قرآن خوانی ۱۰۱

تبلیغ‌های قرآنی ۱۰۵

گسترش تعلیم و تبلیغ قرآن ۱۱۲

۱- جعفر بن ابی طالب علیه السلام و تبلیغ در حبشه ... ۱۱۳

۲- مصعب بن عمیر معلم مردم مدینه ۱۱۵

۳- هفتاد تن قاری شهید ۱۱۸

۴- معلمان مکه، طائف و... ۱۱۹

۵- فرماندهان جنگ ۱۲۰

فصل هفتم / حفظ قرآن ۱۲۳

- ۱۲۵ راه‌های دیگر ترویج قرآن
- ۱۲۵ تشویق‌های عملی
- ۱۲۶ ۱- فرمانداری، فرماندهی، ریاست و ...
- ۱۳۰ ۲- امامت جمعه و جماعت
- ۱۳۴ تشویق‌های معنوی
- ۱۳۴ ۱- عظمت قرآن
- ۱۳۵ ۲- فضیلت‌های تعلیم و تعلم قرآن
- ۱۳۶ ۳- فضیلت تلاوت، روخوانی و حفظ قرآن
- ۱۳۸ ۴- فضیلت حفظ و فهم قرآن

فصل آخر / قرآن پس از پیامبر ۱۴۳

- ۱۴۵ قرآن خوانی بدون تفسیر
- ۱۴۵ ترویج و گسترش سریع نهضت روخوانی
- ۱۴۶ گسترش تعلیم قرآنی و نگرانی‌های پیامبر ﷺ
- ۱۴۹ کثرت قاریان قرآن
- ۱۵۰ قرآن خوانی در سرزمین‌های جدید اسلامی
- ۱۵۰ روش ترویج قرآن در عصر خلفا
- ۱۵۳ کثرت قاریان در عصر پس از پیامبر ﷺ

کتابنامه ۱۵۹

آیات ۱۷۰

نمایه ۱۷۱

✽ قرآن و سنت

ما برای شناخت اسلام راهی جز رجوع به قرآن و سنت نداریم؛ زیرا شناخت اسلام براین دو پایه اصلی و اساسی بنا شده است و این دو با یکدیگر ارتباطی وثیق و همه جانبه دارند. از یک سو قرآن، حاوی اصول و مبانی اسلام و سنت، تفصیل و توضیح و شرح آن است و از سوی دیگر قرآن، دلیل اعتبار سنت بوده و بالاخره صحیح و سقیم روایات حامل سنت را نشان می‌دهد؛ یعنی یکی وظیفه و نسبتش با دیگری، وظیفه و نسبت تبیین و توضیح است و دیگری وظیفه و نسبتش با آن وظیفه و نسبت، «تأیید و تصحیح» است. ❖

قرآن که حاوی کلیات و اصول نظریات اسلام در همه زمینه‌هاست و وظیفه حفاظت از سنت را بر عهده دارد، خود از تمام دستبردها و هر تحریف و تغییری مصون مانده و امروز تنها کتاب آسمانی سالم و دست‌نخورده بر روی زمین است. اما سنت که در بردارنده تمام تعالیم گفتاری و عملی پیامبر ﷺ است که آنچه در زمان حیات ایشان ممکن بوده و شرایط لازم و کافی وجود داشته، به صورت گفتار و عمل به مردم تعلیم داده شده بود؛ اما آنچه ممکن نبود، در شرایط زمانی و مکانی برای تعلیم آن مهیا نبوده است، در خاندان خورشید به جای گذارده و در ضمن یک دستور اساسی و مسلم، مسلمانان را بعد از خود به ایشان ارجاع داده است.

البته یک مسأله اساسی لازم به تذکر است و آن اینکه ما می‌دانیم پیامبر ﷺ در ضمن یک تعلیم اساسی و بسیار مهم فرموده بود:

«يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي قَدْ تَرَكْتُ فِيكُمْ مَا إِنِ اخَذْتُمْ بِهِ لَنْ تَضِلُّوا كِتَابَ اللَّهِ وَ عِرْقِي؛ أَهْلُ بَيْتِي»^۱.

❖ نسبت‌های دیگری نیز بین قرآن کریم و سنت وجود دارد. از جمله اینکه قرآن دلیل و سند اعتبار سنت است؛ از آنجا که قرآن به عنوان معجزه جاوید، مصدر اول همه آن چیزهایی است که به عنوان سنت در اسلام وجود دارد. پس سند سنت، رسالت پیامبر، و سند رسالت، قرآن است.

۱. سنن الترمذی: ۳۷۸۶ و ۳۷۸۸، السنن الکبری: ۸۰۹۲ و ۸۴۱۰، مصنف ابن ابی شیبہ: ۳۱۶۷۹، المعجم الاوسط: ۴۷۵۷، المعجم الصغیر: ۳۷۶، المعجم

یعنی ایشان در این توصیه و تعلیم، عترت و اهل بیت علیهم السلام خود را هم‌تا و عدل قرآن قرار داده بود؛ بنابراین آنچه رای، نظر، اخلاق و عمل از اهل بیت پیامبر صلی الله علیه و آله صدور می‌یابد در «کنار قرآن» است و از عصمت برخوردار بوده و حجیت تمام دارد.

این را هم می‌دانیم که آنچه که امروز به عنوان «حدیث» در دست ماست، نقل و بازگویی سنت قولی یا عملی است که با وسائلی چند به دست ما رسیده است؛ لذا ما می‌توانیم و بایستی آن را در بوتۀ نقد سندی و متنی قرار دهیم. در حالی که نه قرآن به خاطر عصمت، به هیچ وجه قابل نقد است و نه عترت و اهل بیت علیهم السلام؛ یعنی اگر کسی اسلام را پذیرفته است، باید به اطاعت مطلق از قرآن و نیز اطاعت مطلق از اهل بیت عصمت علیهم السلام معتقد باشد و کوشش او فقط در این راه باشد که سخن قرآن یا پیامبر صلی الله علیه و آله و اهل بیت علیهم السلام را بفهمد.

✽ قرآن کتاب ماندگار

عوامل ماندگاری قرآن کریم و مصونیت آن از هرگونه تغییر و تحریف و زیاده و کم، بسیارند. شکل و ساختمان حیرت‌آور لفظی، معانی معجزه‌آسا و غیرقابل تقلید قرآن و آهنگ خاصی که بر تمام آیات قرآن حاکم است و... از جمله کار عظیمی که پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله در ایجاد شور و شوقی عام و نهضتی همه‌گیر در جهت تعلیم و تعلم قرآن و حفظ و کتابت آن انجام داده‌اند، در شمار عوامل مصونیت قرآن به شمار می‌رود. این نوشتار به فصاحت و بلاغت بی‌مثال قرآن و به تعالی مضامین آن نمی‌پردازد و تنها آنچه را که پیامبر صلی الله علیه و آله انجام داده‌اند، در نگاهی گذرا مورد نظر قرار می‌دهد و با اقرار به ناتوانی از احاطه به عمق و ابعاد کارها، آنچه فعلاً مقدور است عرضه می‌کند.

الکسبیر: ۲۶۸۰؛ «إِنِّي قَدْ تَرَكْتُ فِيكُمْ مَا إِن أَخَذْتُمْ بِهِ لَنْ تَضَلُّوا بَعْدِي، التَّقْلِيدَ، وَأَخَذَهَا أَكْبَرُ مِنَ الْآخَرِ: كِتَابُ اللَّهِ حَبْلٌ مُتَدَوٍّ مِنَ السَّمَاءِ إِلَى الْأَرْضِ، وَعَثَرَتِي أَهْلُ بَيْتِي. أَلَا وَإِنَّهُمَا لَنْ يَفْتَرِقَا، حَتَّى يَرِدَا عَلَى الْخَوْضِ» (مسند احمد: ۱۷/۱۶۹، ش ۱۱۱۴ و ص ۲۱۱ ش ۱۱۳۱ و ص ۳۰۸ ش ۱۱۲۱ و ۱۱۴/۱۸ و ۱۱۵۶۱، سنن دارمی: ۷۵۷، ش ۳۶۳۲)

❁ عوامل ماندگاری قرآن

پیامبر ﷺ چنان‌که خود فرموده بودند، به‌عنوان یک «معلم»^۱ برانگیخته شده‌اند؛ معلم علم و عمل، معرفت و اخلاق؛ و تمام پیامبری ایشان کاری از نوع کاریک معلم و مربی، و فعالیت‌هایشان بیشتر در زمینه تعلیم و تربیت امت خویش بوده‌است. ما در مورد حوادث سیاسی و نظامی عصر پیامبر ﷺ اطلاعات نسبتاً جامع و منظمی در دست داریم؛ اما در مورد مسائل فرهنگی مربوط به زندگانی آن حضرت، کمتر اطلاعاتی بدین شکل موجود است و ما باید آن‌ها را از اینجا و آنجای مآخذ فراوان و گوناگون به‌دست آورده و جمع‌بندی کنیم و سرانجام هم این اطلاعات تصویر کاملی از واقعیت را نشان نمی‌دهند. ما معتقدیم واقعیت کاری که پیامبر ﷺ در زمینه مسائل فرهنگی از جمله حفظ و گسترش قرآن کرده‌اند، بسیار عظیم‌تر از آنی است که در مآخذ می‌توان دید.

۱. قال رسول الله ﷺ: «إِنَّمَا بُعِثْتُ مُعَلِّمًا». (سنن ابن‌ماجه: ش ۲۲۹، سنن الدارمی: ۳۷۵، مسند الطیالسی: ۲۳۶۵، التراتیب الاداریه: ۱۵۲/۲ و ۱۵۳، المعجم الکبیر: ۱۲۵) «لَمْ يَبْعَثْنِي مُتَعَتِّيًا، وَلَكِنْ بَعَثْنِي مُعَلِّمًا مُتَّبِعًا». (صحیح مسلم: ۱۴۷۸، مسند ابی‌یعلی: ۲۲۵۳، مسند احمد: ۱۴۵۱۵، امتاع الاسماع: ۶۹/۱۳)
- «إِنَّمَا بُعِثْتُ لِأَتَمِّمَ مَكَارِمَ الْأَخْلَاقِ وَبِتَكَارُمِ الْأَخْلَاقِ وَتَحَاسِنِهَا». (أمالی للطوسی: ۵۹۶، ش ۱۲۳۴، مشکاة الانوار: ۲۴۳، الاتقان: ۳۸۵/۳، السنن الکبری للبيهقي: ۳۲۳/۱۰، مجمع الزوائد: ۱۴۱۸۸)
- «عَلَيْكُمْ بِمَكَارِمِ الْأَخْلَاقِ، فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّوَجَلَّ يَبْعَثُنِي بِهَا». (أمالی طوسی: ۴۷۸، وسائل الشیعة: ۱۷۴/۱۲، بحار الانوار: ۳۷۵/۶۶ و همان: ۴۲۰/۶۸)
- «إِنَّ اللَّهَ يَبْعَثُنِي بِتَمَامِ مَكَارِمِ الْأَخْلَاقِ وَ كَمَالِ حَاسِنِ الْأَفْعَالِ» (المعجم الاوسط: ۶۸۹۵، مجمع الزوائد: ۱۳۶۸۴)

پیامبر اکرم ﷺ وظیفه و کاری بزرگ بر عهده داشتند و آن را به تمام و کمال انجام داده و به پایان رسانیدند. همه جوانب این کار سنجیده و حساب شده بود. کوشش ایشان برای این بود که قرآن کریم به آن وسعت و گستره دست یابد که از حیثه دستبرد طواغیت و قدرتمندان به دور بماند و آن‌ها هر قدر صاحب شوکت و قدرت باشند، نتوانند با این گستردگی مقابله کرده و چیزی از قرآن را مورد دستبرد قرار دهند.

ما عملکرد حضرت ختمی مرتبت ﷺ را در چند مرحله قابل تصوّر و تنظیم می‌دانیم. البته باید بگوییم که مراحل این طرح و تنظیمی که ما ترتیب داده و نشان می‌دهیم ممکن است دقیقاً آن چیزی نباشد که در آن زمان اتفاق افتاده است؛ بلکه ما کوشیده‌ایم بیشتر به وجه طبیعی و بایسته حوادث نظر داشته باشیم؛ یعنی آنچه را ما در اینجا با ترتیب و پشت سر هم ذکر می‌کنیم و عنوان دو یا چند مرحله بدان می‌دهیم، ممکن است در کنار هم وقوع یافته باشند، یا اینکه یک مرحله متوسط در این شکل بندی، خیلی زودتر از مراحل قبلی انجام گرفته باشد. البته آن تقدیم و تأخیرها که عمل شده، ناگزیر طبق مصالح و شرایط زمانه، لازم بوده و آنچه ما در اینجا می‌آوریم مطابق وجه طبیعی و بایستگی مسأله است.

